

Sirküler Tarihi : 13.03.2009
Sirküler No : 2009/057

5838 SAYILI KANUN'LA ÇEKLE ÖDEMELERİN DÜZENLENMESİ VE ÇEK HAMİLLERİNİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN VE TÜRK TİCARET KANUNU'NDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Bilindiği üzere, 18.02.2009 tarihinde kabul edilmiş ve 28.02.2009 tarih ve 27155 sayılı Resmi Gazete (Mükerrer) ile yürürlüğe girmiş bulunan 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun ile, 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun'a Geçici 2. madde eklenmiş ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 711. maddesinde de bazı değişiklikler yapılmıştır.

Söz konusu değişikliklerin hukuk düzenimize ve uygulamaya getirdiği yenilikleri açıklamadan önce kısaca çekten bahsetmekte yarar bulunmaktadır.

1. GENEL OLARAK ÇEK:

Çekte üçlü bir ilişki söz konusudur. Başka bir ifade ile çekte keşideci, lehdar ve muhatap vardır. Muhatap, normal bir banka ya da katılım bankası olabilir. Yatırım ve kalkınma bankaları üzerine çek çekilemez. Keşideci, muhatap bankaya, senet karşılığında lehbara ödemede bulunması talimatını vermektedir. Esas olarak çekte vade olmaz, çek görüldüğünde ödenir. Başka türlü bir vade konulmuşsa, çek geçerli kabul edilir; ancak vade kaydı yazılmamış sayılır (TTK. md. 707/1). Dolayısıyla, post-date çek (yani uygulamadaki adıyla ileri tarihli çek), üzerinde belirtilen vadeden önce muhataba ibraz edilse dahi, hesapta karşılık mevcutsa muhatap tarafından ödenmek durumundadır.

Çek esas itibarıyla bir ödeme aracı olduğu için vadeden farklı olarak kısa ibraz süreleri vardır. Buna göre bir çek keşide edildiği yerde ödenecekse on gün, keşide edildiği yerden başka yerde ödenecekse bir ay içinde muhatap bankaya ibraz edilmelidir.

Ödeneceği memleketten başka bir memlekette keşide edilen çek, keşide yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay ve ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhataba ibraz edilmelidir.

Çek bir kıymetli evraktır. Kıymetli evrakta şekil şartlarının varlığı aranır. Bu şartların mutlaka gerçeği yansıtması aranmaz. Dolayısıyla, İstanbul'da ödenecek bir çeki keşide ederken, keşide yeri olarak Antalya'yı göstermek ve ibraz süresini 1 aya çıkarmak mümkündür. Ya da ibraz süresini uzatmak için ileri bir tarih keşide tarihi olarak gösterilebilir. Ancak çek, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce muhatap bankaya ibraz edilse dahi, hesapta karşılık varsa muhatapın çek bedelini ödemesi zorunludur (3167 Sayılı Yasa md. 16).

Çekten cayma, keşidecinin muhatap bankaya verdiği çekin ödenmemesi yönünde bir talimat, başka bir deyişle, bankaya tanınmış bulunan çeki ödeme yetkisinin keşideci tarafından geri alınmasıdır. Cayma, sonucu aynı olsa da, 5838 sayılı Kanun ile kaldırılmış olan üçüncü fıkradaki menden farklıdır. Nitekim çekten caymada kastedilen, keşidecinin muhataba karşı havaleden rücuudur. Lehtar ve cirantalara karşı cayma söz konusu değildir. Çekten cayma, keşideci ve muhatap arasındadır. Türk Ticaret Kanunu'nun 711/1. maddesi gereğince çekten cayma, ancak ibraz müddetinin sona ermesinden sonra mümkündür. İbraz müddeti içerisinde çekten cayılamaz. Ancak ibraz müddetinin bitiminden sonra çekten cayılmamışsa, muhatap, ibraz müddetinin bitiminden sonra dahi, çeki ödeyebilir.

5838 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikle yürürlükten kaldırılan Türk Ticaret Kanunu'nun 711. maddesinin üçüncü fıkrasının göre, keşideci çekin kendisinin veya üçüncü bir kimsenin elinden rızası olmaksızın çıkmış olduğu iddiasında ise, muhatabı çeki ödemekten men edebilmekteydi. Bu takdirde, muhatap çek bedelini ödememekle yükümlüydü. Ancak keşideci, bir rıza hilafına elden çıkma durumu bulunmamasına rağmen ödemeden men talimatı vermişse, karşılıksız çek nedeniyle oluşan sorumluluğa katlanmak durumundaydı. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere 5838 sayılı Kanun ile, Türk Ticaret Kanunu'nun 711. maddesinin üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. Uygulamada karışıklıklara yol açması, faydasının bulunmaması, çekin değerini düşürmesi ve uluslararası karşılığının bulunmaması gerekçeleriyle söz konusu hüküm yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu genel bilgilendirmeden sonra, 5838 sayılı Kanunla çek konusunda yapılan değişiklikleri açıklamaya geçebiliriz.

2. 5838 SAYILI KANUNLA ÇEK KONUSUNDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER.

2.1. Geçici Bir Süre İle Sınırlı Olarak Çeke Vade Getirilmiştir:

5838 sayılı Kanunun 18 inci maddesiyle, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki 3167 sayılı Kanun'a Geçici 2. madde eklenmiştir. Söz konusu madde hükmü şöyledir: *"31.12.2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir."*

Söz konusu hüküm ile, *"Çekte vade olmaz, ibrazında ödenir"* kuralı geçici olarak askıya alınmıştır. Önceki bölümde açıklandığı üzere çek görüldüğünde ödenir, yani çek bir ödeme aracıdır. Ancak çek, bu değişiklikle geçici bir süre için kredi aracı haline dönüştürülmüştür. Aslında çekin görüldüğünde ödenmesi kuralı bir emredici hukuk kuralıdır. Buna göre keşide tarihinden önce ibraz edilen çekin ödenmesi zorunludur. Eğer ödenmek üzere hesapta yeterli karşılığı yoksa, sorumlulara karşı müracaat hakkı kullanılabilir. Söz konusu düzenleme ile, **31.12.2009 tarihine kadar geçerli olmak üzere**, çekin keşide tarihinden önce ibrazı geçersiz sayılmıştır. Bu durumda sadece cezai yaptırımlar değil, hukuki yaptırımlar da uygulanamayacaktır. Yani elinde ileri tarihe keşide edilmiş bir çek bulunan kimse, bu çeki bankaya ibraz ettiğinde karşılığını tahsil edemeyecek ve bu çeklerin o anda karşılığı yoksa, karşılıksız olduğuna dair şerh verilemeyecektir.

Bu değişikliğin bir başka sonucu da, **31.12.2009 tarihine kadar vadeli çeklere reeskont ayırabilme imkanının doğmuş olmasıdır**. Çünkü vadeli çeklerde reeskont işlemi, çekte vade olmaması ve çekin ibrazında ödenmesi zorunluluğunun bulunması nedeniyle kabul edilmemekteydi. Yapılan değişiklik gereğince, geçici bir süre ile sınırlı olarak (31.12.2009 tarihine kadar) vadeli çekler için istenirse reeskont ayrılabilir.

3167 sayılı Kanuna eklenen geçici 2'nci madde, 28.2.2009 tarihinde yürürlüğe girmiş olduğu için, vadeli çeklere reeskont ayırma imkanı bu tarihten itibaren doğmuştur. Bu nedenledir ki, 2008 yılına ilişkin kurumlar vergisi beyannamesi ile beyan edilecek kurumlar vergisi matrahlarının vadeli çeklere reeskont ayrılarak tespitinin mümkün olup olmadığı belirsizdir. Bir görüşe göre, 2008 sonu itibarıyla bu hüküm yürürlükte olmadığı için çeklerde bu tarih itibarıyla vade yoktur. Bu nedenle 2008 kurumlar vergisi bakımından değişikliğin sonuç doğurmaması gerekir. Karşıt görüş sahiplerine göre ise, her ne kadar 31.12.2008 itibarıyla çekte vade olmadığı tartışmasız ise de, 2008 yılına ilişkin kurumlar vergisi beyannamesinin verilmesi gereken tarihte değişiklik gerçekleşmiş ve çeklere vade gelmiştir. Bu nedenle keşide tarihi 31.12.2009'dan önce olan çekler için reeskont ayrılabilir. Bizim tavsiyemiz, 2008 yılına ilişkin reeskont ayırmak isteyenlerin mukteza talep etmeleri yönündedir.

Ancak 2009 yılına ilişkin ilk üç geçici vergi döneminde isteyen mükelleflerin portföylerindeki vadeli çeklere reeskont ayırmak suretiyle dönem kazançlarını tespit edebilmeleri tereddütsüzdür. Son dönem geçici vergi ve 2009 yılı kurumlar vergisi açısından ise reeskont ayıramayacağı anlaşılmaktadır. Çünkü 31.12.2009 tarihine kadar, ileri keşide tarihli çekin ibrazı mümkün değilse de, izleyen ilk iş gününde ibrazı mümkün bulunduğundan, 31.12.2009 tarihi itibarıyla çekin yeniden vadesiz hale gelmektedir.

Bu konuda belirtmek istediğimiz son husus, portföylerindeki vadeli çeklerini reeskonta tabi tutan mükelleflerin keşide ettikleri ileri tarihli çekleri de reeskont tabi tutmak zorunda olduklarıdır. Çünkü Vergi Usul Kanununun 285'inci maddesinin son fıkrası uyarınca, alacak senetlerini reeskonta tabi tutan mükellefler borç senetlerini de aynı şekilde reeskonta tabi tutmak zorundadırlar. Bu hüküm kambiyo senedi olan çekler açısından da geçerlidir.

2.2. Rıza Dışı Elden Çıkan Çekin Ödenmesinin Men Olunması Kaldırılmıştır:

5838 sayılı Kanun ile, Türk Ticaret Kanunu'nun 711. maddesinin üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. Kaldırılan fıkra şu şekildeydi: *"Keşideci çekin kendisinin veya üçüncü bir kimsenin elinden rızası olmaksızın çıkmış olduğu iddiasında ise, muhatabı çeki ödemekten menedebilir."*

Kaldırılan bu hükme göre, hakkında ödenmeme talimatı verilen bir çekin süresinde ödeme için muhataba ibrazı halinde, muhatabın, keşidecinin bu talimatı doğrultusunda hareket ederek, çeki ödemekten kaçınması söz konusuydu. Yani bu talimat, muhatap açısından bağlayıcıydı ve aksi şekilde davranmak ağır kusurlu bir davranış olarak kabul edilmekteydi. Muhatap bu nedenle, **bu talimatın haklı olup olmadığını araştırmaksızın**, ödememe talimatı çerçevesinde davranmak zorundaydı. Söz konusu değişiklikle böyle bir talimatın verilmesi imkânı ortan kaldırılmıştır. Burada bir hususu belirtmekte yarar görüyoruz: Kamuoyunda, bu fıkranın kaldırılması ile birlikte çekten cayma müessesesinin kaldırıldığı yolunda bir kanı oluşmuştur. Ancak bu doğru değildir, çekten cayma müessesesi varlığını sürdürmektedir. Sadece rıza dışı elden çıktığı iddia edilen çekin ödenmesinin men edilmesi imkânı ortadan kaldırılmıştır.

Buna göre, çek kullanıcılarının çeklerini kaybetmemek için gerekli özeni göstermeleri gerekmektedir. Çünkü bundan böyle, çeki kaybettiklerini bankaya bildirmek suretiyle ödemenin men haklarını kullanamayacaklardır.

Eğer çek, sahibinin rızası dışında elden çıkmışsa, derhal Türk Ticaret Kanunu'nun kıymetli evrakın zıya ve iptali hükümleri (TTK md. 563-566, 569, 573-581, 743/1, 669-677) çerçevesinde hareket edilmelidir. Bu yola başvuran kişilerin öncelikle mahkemeden **ödememeye** ilişkin bir tedbir kararı almaları gerektiği, aksi takdirde banka tarafından, hesap uygunsa, ödeme yapılacağını, hesap yetersizse, karşılıksız çeki ilişkin hukuki ve cezai yaptırımların devreye gireceğini hatırlatmak isteriz.

Saygılarımızla.